

Memorandum

2010RGW71

Datum : 1 april 2010
Aan : Statencommissie RGW
Van : gedeputeerde R.W. Krol Tel.: 2932
Onderwerp : Beantwoording vragen Bovenlanden van 18 januari en 8 maart

Op 18 januari heeft Stichting WEI in de Bovenlanden (verder: WEI) ingesproken in de commissie RGW. Deze inspraakreactie heeft een aantal vragen opgeroepen bij de commissieleden. Deze vragen worden nu beantwoord. Verder wordt een korte toelichting gegeven op recent gemaakte afspraken. De beantwoording van uw vragen en de vragen aan de Gebiedscommissie de Venen zijn in onderling overleg opgesteld.

1. Verzoek tot het ontvangen van een kopie van de beantwoording van de door WEI aan Gebiedscommissie De Venen gestelde vragen (de heer De Vries).
2. Verzoek om een toelichting op het gevoerde (communicatie) proces (de heer De Vries, de heer Martens, de heer Seldenrijk)
3. Verzoek om een motivatie waarom het alternatieve plan van WEI wel of niet voldoet (de heer Seldenrijk)
4. Verzoek om inzicht te geven in de mogelijke overlast van muggen en knutten voor omwonenden (mevrouw Bodewitz)
5. Verzoek om de reden voor afgraven van een deel van het gebied duidelijk te maken (mevrouw Bodewitz)

Op 8 maart heeft WEI opnieuw ingesproken en zijn er aanvullende vragen gesteld. Ook deze vragen worden beantwoord.

6. WEI geeft aan twijfels te hebben over het beheer. Hoe is dit geborgd?
7. WEI meent dat de inrichting en het (ontbreken van) beheer een gevaar voor de volksgezondheid kunnen zijn. Hoe is deze zorg opgepakt?
8. WEI meent dat provincie Zuid Holland in haar inrichtingsplan meer rekening houdt met de alternatieven zoals WEI die aandraagt. Worden er verschillende keuzes gemaakt door beide provincies en wat is daar de reden van?

Toelichting op recente afspraken

Gebiedscommissie de Venen en verantwoordelijk gedeputeerde hebben op 31 maart met elkaar afspraken gemaakt over het verdere proces. Daarbij zijn de volgende uitgangspunten gedeeld:

- de gronden zijn door de overheid verworven en het gebied is aangewezen als prioritair gebied voor natuurontwikkeling.
- de natuurdoelen staan niet ter discussie
- de realisatie van deelgebieden noordwest en zuidoost zal in 2013 afgerond worden
- met zorgen van belanghebbenden moet op een zorgvuldige manier worden omgegaan
- het gehele traject moet juridisch goed onderbouwd zijn

Om aan deze uitgangspunten tegemoet te komen is besloten om in het proces ruimte in te passen voor een zorgvuldige afweging en voor goede afstemming met belanghebbenden. Deze ruimte wordt gezocht in de uitvoering van een milieueffectrapportage (m.e.r.), waarmee

- een zorgvuldige inhoudelijke en juridische afweging wordt ingevuld
- ruimte wordt genomen om de belangen van bewoners en belangenorganisaties een goede plek te geven

De planning is als volgt:

- in 2010 uitvoering m.e.r.
- in 2010 afspraken met bewoners en belangenorganisaties over aanpassingen van het inrichtingsplan deelgebieden noordwest en zuidoost
- gefaseerde uitvoering in de periode 2011-2013
- afronding inrichting deelgebieden A en C in 2013
- in 2010 onderzoek naar mogelijkheden natuurondernemerschap middengebied
- in 2011 besluit over uitvoering middengebied

Ad 1:

Zie bijlage 1.

Ad 2:

De meest relevante besluiten die de basis vormen van de huidige besluitvorming:

- Begin 1990 heeft het rijk De Venen aangewezen als Strategisch Groen Project. Deze aanwijzing is de basis geweest voor het Plan de Venen en het bijbehorende Convenant, ondertekend op 17 februari 1999. Bij dit traject zijn gebiedspartijen betrokken.
- In het streekplan (nu structuurvisie) is de EHS vastgelegd door de provincie. In het Natuurgebiedsplan de Venen zijn de natuurdoelen vastgelegd. Deze zijn in 2009 bevestigd met het vaststellen van het Natuurbeheerplan. Deze trajecten stonden open voor inspraak.
- In 2005 heeft de provincie beleid vastgesteld voor de inzet van particulier natuurbeheer. Voor de Wilnis Bovenlanden is daarin gekozen voor verwerving. Daarmee is particulier natuurbeheer wel mogelijk, maar vindt hierop geen actieve inzet plaats.
- In het bestemmingsplan buitengebied van gemeente De Ronde Venen zijn de reeds verworven gronden bestemd als natuur, en is voor de agrarische gronden een wijzigingsbevoegdheid opgenomen. Er zijn wel bezwaren kenbaar gemaakt, maar er is geen beroep ingesteld. In juni 2006 is dit bestemmingsplan in werking getreden. Daarmee is de mogelijkheid voor natuurontwikkeling bindend vastgelegd.
- In september 2009 is de Bovenlanden aangewezen als prioritair gebied. Daarmee kan er worden verworven op basis van volledige schadeloosstelling en kan in het uiterste geval onteigening worden ingezet.

In 2002 heeft DLG, in opdracht van (toen nog) Dagelijks Bestuur De Venen, een schetsontwerp voor de Bovenlanden gemaakt. Bij de uitwerking van het inrichtingsplan bleek o.a. het beschikbare budget onvoldoende om met name alle waterhuishoudkundige maatregelen te kunnen uitvoeren. Ook het beleid voor het omgaan met de zogenaamde 'toemaakdekken' in De Venen was onvoldoende

duidelijk. In 2003 werden deze problemen voorgelegd aan het Dagelijks Bestuur de Venen en moest het project tijdelijk worden stilgelegd. Na herstructurering van de hoogwatervoorzieningen bij de bebouwing door Waternet is de planvorming weer opgepakt.

Bij de start van de planvorming in 2002 is voorlichting gegeven aan de bewoners. Op dat moment waren de doelen wel duidelijk - deze waren dezelfde als nu - maar waren de maatregelen nog niet uitgewerkt. Inmiddels is uitgebreid onderzoek naar de benodigde maatregelen verricht. Wat toen bij de voorlichting nog niet duidelijk was, is nu wel duidelijk geworden: namelijk dat afgraven de enige effectieve maatregel is om de natuurdoelen te realiseren. Na het besluit het project stil te leggen is niet meer gecommuniceerd met bewoners, tot het moment dat er een concept-inrichtingsplan was opgesteld. In april 2009 is dit concept plan besproken in de Gebiedscommissie de Venen. De Gebiedscommissie is daarbij op hoofdlijnen akkoord gegaan maar heeft daarbij opdracht gegeven het draagvlak te inventariseren. Een eerste stap van deze inventarisatie zijn een drietal reactieavonden voor bewoners geweest. Daarna heeft bureau Wing de zorgen en wensen uit het gebied geïnventariseerd. In de periode daarna zijn verschillende groepsbijeenkomsten en individuele gesprekken georganiseerd. Omdat er behoefte bleek aan bijstelling op een aantal punten, heeft de Gebiedscommissie aan gedeputeerde Krol gevraagd waar ruimte was om tegemoet te komen aan wensen van belanghebbenden. Er is ruimte voor aanpassingen in het inrichtingsplan met name in overgangszones voor muggen en knutten, het schrappen en verplaatsen van de wandelpaden en het faseren van de inrichting van het middengebied naar de periode na 2013, waarin ruimte is voor een nieuw proces met belanghebbenden. De uitgangspunten en ruimte zijn bovenaan pagina 2 toegelicht.

Ad 3:

De Bovenlanden vormen een belangrijke schakel in zowel de EHS als de Groene Ruggegraat. De doelen voor dit gebied zijn door GS vastgesteld in het natuurgebiedsplan; welke inmiddels is vervangen door het nieuwe Natuurbeheerplan. Bij de vaststelling van het natuurgebiedsplan en het Natuurbeheerplan zijn mogelijkheden geboden aan eenieder om zijn zienswijze kenbaar te maken.

Ten behoeve van het functioneren van de EHS en de Groene Ruggegraat is het in het veenweidegebied noodzakelijk dat op kansrijke locaties grote aaneengesloten oppervlaktes natte schraalgraslanden en oppervlaktes rietland gerealiseerd worden. De Bovenlanden zijn vooral belangrijk voor soorten die afhankelijk zijn van natte schrale graslanden; een biotoop dat in het veenweidegebied vrijwel verdwenen is. In deze biotopen verwachten wij dat karakteristieke, nu soms zeer zeldzame, planten en diersoorten terug kunnen keren. Voor diersoorten die afhankelijk zijn van rietlanden zal aan de oostkant ontwikkeling van rietland plaatsvinden.

Het plan van WEI in de Bovenlanden richt zich op andere natuurdoelstellingen. Het plan richt zich op weidevogelbeheer en slootkantenbeheer, maar niet op de hierboven genoemde natte schraalgraslanden of op de te realiseren moerasstrook. Evenmin richt het plan zich op het realiseren van een grote aaneengesloten eenheid natuur; men richt zich vooral op verweving van de natuuropgave met andere functies. De natuur die zo gerealiseerd zou worden is onvoldoende robuust om te kunnen voldoen als schakel in de EHS en de Groene Ruggegraat. Met de door WEI in de Bovenlanden omschreven inrichtingsmaatregelen zullen de beoogde doelen niet gerealiseerd kunnen worden. Zoals aangegeven wordt bij vraag 5 kan realisatie van deze natuurdoelen enkel plaatsvinden wanneer er sprake is van inrichtingsmaatregelen als het afgraven van de bovengrond. In het plan van WEI in de Bovenlanden vindt slechts een zeer beperkte inrichting plaats en deze is met name gericht op de oevers. Tenslotte zal voor het realiseren van de natuurdoelstelling een beheer noodzakelijk zijn dat specifiek gericht is op de betreffende natuurwaarden. Met de voorgestelde combinatie van agrarisch natuurbeheer met vaste mest zullen de beoogde doelen niet gerealiseerd kunnen worden.

In het besluit van Gebiedscommissie De Venen van 11 november 2009 is besloten om voor de twee geheel verworven delen van het gebied uitvoering verder voor te bereiden. Voor het middendeel, dat nog beperkt is verworven, is besloten dat via een apart traject wordt gezien of de huidige agrariërs in

het gebied een rol kunnen spelen bij het realiseren van de beoogde doelstellingen; bijvoorbeeld in de vorm van particulier natuurbeheer. Dat sluit deels aan op de door WEI in de Bovenlanden geuite wens om de huidige agrariërs een rol te geven bij het realiseren van de doelstellingen. In dat proces zal ook bekeken worden of elementen uit het plan van WEI in de Bovenlanden meegenomen kunnen worden. Uiteraard zijn ook hier de vastgestelde doelen het uitgangspunt.

Ad 4:

Bij de inrichting van het gebied wordt rekening gehouden met een mogelijke overlast door muggen en knutten. Daardoor verwachten wij geen grote toename van overlast door muggen en knutten. Bij de aanpassing van het inrichtingsplan zullen de exacte inrichtingsmaatregelen worden vastgesteld.

In zomer en najaar 2009 is er door Alterra een onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van muggen en knutten in het gebied (nulmeting). Daarbij bleken in de actuele situatie de hoogste dichtheden aan muggen voor te komen in een strook met moerasstruweel en nabij de bebouwing. Dit laatste komt door de aanwezigheid van tijdelijke aquatische milieus (restwateren) zoals autobanden, dakgoten, regentonnen, restwateren, waterbakken, e.d. nabij de bebouwing. In het gehele gebied zitten knutten in lage dichtheid, maar ook bij de bebouwing wat meer dan elders. Komend voorjaar zal een nieuwe nulmeting worden gedaan om ook de situatie op dat moment in beeld te krijgen.

Het rapport geeft ook de te verwachten ontwikkeling aan als het voorgenomen inrichtingsplan wordt uitgevoerd. Door het vergroten van het areaal natte graslanden kan het aantal knutten toenemen. Daar staat tegenover dat natuurontwikkeling tot schoner water leidt, waardoor het aantal muggen en knutten in het algemeen afneemt. Er zijn ook inrichtingsmaatregelen te nemen die de toename zo veel mogelijk beperken. In het komende jaar wordt dit nader uitgewerkt. Tot slot wordt in het rapport geadviseerd overgangszones in te stellen van 60-100 m tussen rietland en bebouwing. Als vegetatietype voor de overgangszone wordt nat schraal grasland geadviseerd.

Muggen

In het inrichtingsplan is geen uitbreiding van het moerasstruweel voorzien hetgeen betekent dat de situatie door de herinrichting t.a.v. moerasstruweel niet verandert. Na herinrichting kan de groep van huisteekmuggen mogelijk in aantal toenemen in het buitengebied omdat er meer tijdelijke wateren in rietlanden gaan ontstaan. Dit kan worden voorkomen indien in de rietlanden weinig tijdelijke wateren ontstaan met een dikke laag organisch materiaal op de bodem. Bij de herinrichting wordt er naar gestreefd om het waterriet te ontwikkelen met permanent en bewegend water. Er zullen dus niet veel tijdelijke wateren met organische bodem in het waterriet bijkomen.

Na herinrichting kunnen de moerassteekmuggen mogelijk talrijker worden in de voorjaars situatie, omdat na natte winters met hogere peilen tijdelijke wateren kunnen achterblijven die pas in de vroege zomer opdrogen. De omvang en duur van deze ontwikkeling is afhankelijk van de waterstandwisseling en terreinaccidentatie. Bij de herinrichting en het waterbeheer zal hier rekening mee worden gehouden door de percelen enigszins bol af te werken. Het vroeg laten verdwijnen van water op het maaiveld gaat de ontwikkeling van moerassteekmuggen tegen. Een extra verhoging van het aantal steekmuggen vlak na aanleg is daarom niet te verwachten.

Knutten

Vernatting (20 cm peilstijging door water vasthouden in de wintermaanden) zal leiden tot een verhoging van de aantallen knutten omdat hiermee de oppervlakte natte bodems (natte schraallanden) zal toenemen. De natte bodems bieden meer ontwikkelingsmogelijkheden voor knutten in het algemeen, maar of deze ook meer overlast zullen geven is met de huidige kennis niet nog aan te geven. Afplaggen leidt tot een lagere voedselrijkdom en daarmee mogelijk tot vermindering van het aantal knutten. De eerste jaren na het afplaggen kan echter een tijdelijke toename optreden in de pionierfase van de vegetatie. Over knutten is in het algemeen minder bekend dan over muggen. Ook ten aanzien

van knutten geldt dat overlast door de aanleg van overgangszones zoveel mogelijk voorkomen wordt. Er vindt ook landelijk onderzoek plaats naar muggen en knutten; deze kennis kan tijdens de uitvoering gebruikt worden.

Overgangszones

De Gebiedscommissie heeft november 2009 besloten overgangszones aan te leggen tussen natte natuur en bebouwing. De invulling van deze zones wordt momenteel uitgewerkt. Zoals ook blijkt uit het rapport van Alterra kan het inrichten van ‘overgangszones’ tussen bewoning en natte natuur en het gericht beheren van dergelijke zones kan bijdragen aan het beperken van mogelijke overlast. Vanwege de onzekerheden over het optreden van plaagvorming van knutten in nat schraalgrasland ligt het voor de hand om het terreintype in de overgangszones uit bloemrijk grasland te laten bestaan. In bloemrijk grasland is het risico op plaagvorming heel gering omdat dit een veel droger vegetatietype is.

Ad 5:

De natuurdoelen voor de Bovenlanden bestaan voor een groot deel uit natte schrale graslanden en rietlanden. Dit zijn natuurtypen die van oorsprong kenmerkend zijn voor dit gebied en een hoge natuurwaarde hebben. Zij komen alleen tot ontwikkeling als de bodem nat en schraal is. Door de decennialange bemesting en ontwatering zijn deze randvoorwaarden in percelen met een intensief agrarisch gebruik juist niet meer aanwezig. Er zit een grote hoeveelheid fosfaat in de bodem en de oorspronkelijke veenbodem is door de ontwatering veraard en daardoor niet meer geschikt voor de ontwikkeling van de beoogde natuur.

Door consequent maaien en afvoeren (dus niet beweiden) zonder bemesting kan heel geleidelijk fosfaat uit de bodem worden onttrokken. Uit onderzoek blijkt echter dat dit meer dan 100 jaar kan duren.

Vernatting zonder afgraven leidt tot versneld vrijkomen van fosfaat. Dit heet interne eutrofiëring. Een zeer ruige vegetatie zal het gevolg zijn, met veel ongewenste soorten (o.a. pitrus).

Om zowel de benodigde schraalheid als de benodigde natheid te kunnen realiseren voor de ontwikkeling van de natte schraalgraslanden is op veengronden afgraven van de bemeste en verdroogde bovengrond de enige oplossing. Wetenschappelijk bestaat hierover geen verschil van mening.

Op de verworven gronden in de Bovenlanden is door Royal Haskoning in samenwerking met B-Ware (Universiteit Nijmegen) een vlakdekkend onderzoek uitgevoerd naar de hoeveelheid fosfaat in de bodem en de diepte tot waarop de fosfaatgehalten te hoog zijn. Daaruit bleek dat op veel plaatsen het fosfaat dieper dan 50 cm zit. Die gebieden zullen niet worden afgegraven voor nat schraalgrasland, omdat daar dan riet zal ontstaan; het natuurbeheer zal zich daar richten op kritische weidevogels. Daarbij kan beweiding met koeien en schapen ingezet worden. Daarnaast zijn er gebieden waar het fosfaat minder diep zit, en dus geschikt zijn voor realisatie van nat schraalgrasland. Deze gebieden moeten gemiddeld 40 cm worden afgegraven. Steeds zal er net genoeg worden afgegraven om de benodigde schrale bodem aan het oppervlak te laten komen. Door het afgraven in combinatie met peilverhoging ontstaan bovendien de benodigde natte groeiomstandigheden.

Afgraven is een ingreep die aanzienlijk is. De diepe droogmakerijen in de omgeving laten echter zien dat in de historie van dit gebied grootschalige ingrepen niet ongebruikelijk zijn. Van belang is tevens om op te merken dat de bestaande percelering in de Bovenlanden behouden blijft. Het aanzien van het gebied verandert niet wezenlijk: het blijft open, weids, met behoud van de aanwezige sloten en verkaveling. De fasering en invulling van de maatregelen wordt bij de aanpassing van het inrichtingsplan vastgesteld.

Ad 6: De beheerder, in dit geval Staatsbosbeheer, beheert de natuur volgens de vastgestelde natuurdoeltypen. Het beheer is dus afgestemd op de natuur die wordt aangelegd. De beheerder ontvangt daarvoor een vergoeding volgens landelijk geldende normbedragen. Deze normbedragen zijn ook weer afhankelijk van het natuurdoeltype, en worden bepaald in overleg tussen overheid en beheerders. Staatsbosbeheer ontvangt de beheervergoeding van het ministerie van LNV. Er zijn dus afspraken over **hoe** te beheren en over **financiering** daarvan. Er is geen reden te twijfelen aan het toekomstige beheer van de Bovenlanden.

Ad 7:

Muggen en knutten kunnen ziektes overbrengen op mensen en dieren. Onder 4 is aangegeven wat er wordt gedaan om overlast te voorkomen. De hoeveelheid en overlast van muggen en knutten zal naar verwachting niet toenemen. Daarmee is er ook geen reden te veronderstellen dat er ziektes overgebracht zullen worden. Ook het advies van Alterra geeft aan dat er geen ziektes te verwachten zijn.

Ad 8:

In beide provincies voldoet het inrichtingsplan aan de vastgestelde natuurdoelen. De Bovenlanden zullen als geheel gaan functioneren als kerngebied in de Groene Ruggengraat. Daarbij hoort een moerasverbinding en een kern natte schraalgraslanden. Deze moerasverbinding is zowel in Zuid-Holland als in Utrecht opgenomen. In het gehele gebied is voldoende nat schraalgrasland gepland om ook dit doel in te vullen. Daarmee wordt de Groene Ruggengraat voldoende ingevuld. In het natuurbeheerplan van de provincie Utrecht zijn de doelen vastgelegd met de nadruk op natte schraalgraslanden, in het natuurbeheerplan voor Zuid-Holland is de nadruk gelegd op weidevogelgraslanden.

De keuzes voor inrichtingsmaatregelen zijn gelijk: in beide provincies wordt uiteindelijk voor nat schraalgrasland ca. 40 cm afgeplagd, afhankelijk van de situatie ter plekke en voor de moerasverbinding wordt ca 60 cm afgegraven. De fasering en invulling wordt bepaald bij de vaststelling van de aanpassingen van het inrichtingsplan. Zuid-Holland kiest bij de inrichting van weidevogelgraslanden door aanleg van natuurvriendelijke oevers, zoals ook WEI in haar alternatieve plan heeft aangegeven. Het gaat dan dus maatregelen voor een ander doel dan waar Utrecht vooral mee te maken heeft.

Dienst Landelijk Gebied is opsteller van beide inrichtingsplannen en zorgt daarmee ook voor een goed aansluiting van beide plannen op elkaar. Er zijn ook goede contacten tussen Programmabureau de Venen (opdrachtgever in Utrecht) en provincie Zuid-Holland.